

A szolidaritás új formái: új és régi segítők a magyarországi menekültválság idején

Bernát Anikó (TÁRKI)

2016. március 30.

A kutatás célja:

- dokumentálás, információmentés
- megértés és magyarázat: a segítség evolúciója, az új és régi segítőszervezetek tevékenységének jellegzetességei

Célcsoportok:

- aktívan segítő új, grassroots szervezetek és önkénteseik,
- már létező segítőszervezetek: menekültügyben aktív civil szervezetek, hagyományos és egyházak segélyszervezetek

Módszerek:

- Szervezetek vezetőivel és önkénteseikkel interjúk, fókuszcsoportok (Szeged, Budapest, Debrecen)
- a szervezetek online médiajelenlétének elemzése
- lakossági attitűdök vizsgálata: kérdőíves kutatás 1000 fős országos reprezentatív mintán, 2015. október

A kutatás ideje: 2015. októbertől 2016. januárig (az elemzés fókusza: 2015. nyár-ősz)

Kontextus (2015 tavasz - ősz)

EU-politika

- eleinte befogadó retorika
- Hiányos eszközrendszer
- Politikai bénultság

Magyar politika

- Kormányzat: bevándorlás-ellenesség → állami szervek: kormányretorika, helyenként civil attitűdökkel
- ellenzék: a fogáskeresés nehézségei
- Precedens hiánya (erdélyi magyarok, délszláv háború nem elégséges és régi precedens)

Média

- Közösségi média (FB) + célzott mobilapp-ok
- Sajtó: folyamatos, erős online és tévés figyelem, az online felületeket a szervezetek tudatosan használják

Szereplők

- Menekültek: átutaznak; előre nem látható és rekordméretű tömeg
- A magyar társadalom általában: idegenellenes, alacsony bizalomszint, gyenge civil aktivitás
- Szezonális jelenségek - nyár:
  - Elvileg kedvez a menekülésnek
  - Szabadságolások

A helyi kontextus (2015 nyár-ősz)

Szeged

- **Menekültek:** Pár órán belül átutazó, kimerült, gyors ellátása és informálása pályaudvaron
- **Városvezetés** menekültbarát (gyors és hatékony segítséget ad az önkénteseknek)
- **Lakosság:** barátságos vagy semleges

Budapest

- **Menekültek:** 1-5 napon belül átutaznak, ellátás, informálás pályaudvarokon, elszállásolás a városban, speciális igények: családegyesítés, továbbutazás
- **Városvezetés** az állami retorikához illeszkedően elutasító, de néhány ponton valamelyest infrastrukturális segítséget ad
- **Lakosság** semleges illetve részben támogató (nincs atrocitás; sok önkéntes)

Debrecen

- **Menekültek:** táborba tartanak, gyors ellátás, informálás a pályaudvaron
- **Városvezetés** retorikában és cselekvésben is elutasító
- **Lakosság** szintén (nyílt atrocitások is)

Az elemzésbe bevont szervezetek

Új önkéntesek

- Facebookon szerveződtek
- Kifejezetten a menekültválságra jöttek létre
- Csak önkéntesek
- Főleg amatőrök
- Civil és céges adományok
- Az egész szervezet a válság alatt épül

Régi civil szervezetek

- korábban már foglalkoztak menekültekkel
- Adott feladatra szakosodtak (jogi segítség, integráció segítése, szállás stb.)
- Többségük évtizedek óta működik és közismert szervezet
- Kiszámú fizetett stáb és önkéntes hálózat

Nagy segélyszervezetek

- Sok közülük nemzetközi szervezet tagja
- Szociális szolgáltatóként állami feladatokat is ellát
- Országszerte ismertek
- Nagyszámú fizetett szakmai stáb + tapasztalt önkéntes-hálózat
- A legtöbbjük egyházhoz kötődik
- Van tapasztalatuk menekültekkel
- Bejáratott adományozói hálózat

A SZERVEZETEK TEVÉKENYSÉGE

1. Humanitárius segítség vs jogállami keretek betartása

- az állam és a civilek jogértelmezésének eltérése
  - az új és régi civileknek is végig kérdés és konfliktus: hogyan kell / lehet-e a meglévő jogszabályi környezethez adaptálódni
- rászorultság vs túlsegélyezettség (minden menekültet vagy csak a rászorulókat segíteni) + kinek a dolga a segítség? → körbemutogatás: minden szereplő más szereplővel elégedetlen:
  - a nagy segélyszervezetek az új önkéntesekről: szakmaiatlanok, túlsegélyezés → ezért nem léptek be nyáron aktívan a segélyszervezetek
  - az önkéntesek keveslik egyes profi civil és karitatív szervezetek (nyári) bevonódását lehetséges okok:
    - Nem látható a tevékenységük
    - Lassú reagálás
    - Kapacitásbeli / finanszírozásbeli hiány, a finanszírozás forrásának típusa
    - a szervezet saját érdekeinek előtérbe helyezése
    - az elköteleződés hiánya?
- Kinek a feladata lenne egy ilyen menekültválság kezelése? – a szervezetek között egyetértés: új és régi szervezetek egyaránt, de:
  - államhoz közelebbiek álláspontja: több központi koordináció a szereplők között
  - államtól távoliak álláspontja: több szerepvállalás az állami ellátórendszerrel és a karitatív szervezetektől
  - A lakosság bő fele szerint az államé vagy a önkormányzatoké (TÁRKI omnibusz 2015. okt.)

2. Belső elköteleződés (önkéntesség) vs „bürokratikus” segítőtevékenység; amatőr vs profi

- **Jellemzően:** az új önkéntes civilek elköteleződésből / régi, profi szervezetek tevékenységében az elköteleződés és a „bürokratikus” elem egyaránt megtalálható, némi deviációval:
  - egyes professzionális segítők elköteleződésből gyakran erőn felül teljesítenek
  - az új civilek szervezeti épülése, bürokratizálódása épp a segítség közben történik, alapvitákat folytatnak le a segítsérről, a rutinok viszont még nem vagy hibásan alakulnak ki
→ **erős belső konfliktusok:** a szervezeteket megviseli a túlterheltség, a belső és külső elvárások, sok esetben (át)alakulásra készíti, új civileknél: önkéntesek szervezetek közti mozgása
- **amatőr vs profi segítő: gyakori az átjárás**
  - sok esetben profik alapítják vagy kerülnek fontos szerepbe az új önkénteseknél
  - profik mennek az új önkéntes szervezetekhez (saját szervezetben nem tudnak eléggé segíteni)
  - Az amatőrök szerint a profik nem mindig profik
  - Önkéntes amatőrök: egymás között szakmai viták (pl. meleg vs hideg étel)
- **„Önkéntes-piac”:** új szervezetéknél elégséges vagy túlkínálat, régi szervezeteknél hiány;
  - új szervezeteknél alacsony belépési küszöb (nincs képzés, csak oda kell menni);
  - régi szervezeteknek nehéz hosszú időre távoli helyszínekre mozgósítani az önkénteseiket

3. A szervezetek és segítők kapcsolata más hátrányos helyzetű csoportokkal

- A régi kisebb civil szervezetek és a nagy segélyszervezetek eleve különböző hátrányos helyzetű csoportokat látnak el (de jelentős tapasztalatuk van menekültekkel is)
- Profi segítők (önkéntes szervezetekben is) a szociális területen szerzett tapasztalatukat használják, de ez a tapasztalat sokszor nem elégséges
- Néhány esetben: a profi (kisebb) civil szervezetek betanítják / együttműködnek az új amatőrökkel
- Új civileknél: a főleges **adományok kiosztása magyar szegényeknek**, hajléktalanoknak étel- és ruhaosztás (a menekültekkel egy időben) – ez vitapont is
- Tapasztalat: **a hazai hátrányos helyzetű csoportok** (szegények, nagycsaládosok, romák, hajléktalanok stb.) **iránt** a nyári menekülthullámhoz képest **kevesebb empátia**, önkéntes segítség – de az új szervezetek egy része a menekülthullám után feléjük fordul → a hazai szegények iránti civil aktivitás erősödhet

4. Politikai szerepvállalás vs politikai semlegesség

- Elvileg a segítő szervezetek többsége politikailag semlegesnek állítja be magát, mégis nagyon erős a politikai dimenzió (kormánypárti vs ellenzéki):
  - deklarációjukban és tevékenységükben is politikailag semleges(nek látszó)
  - deklarációjukban politikailag semlegesek, tevékenységükben vegyesek (megosztottak belül)
  - deklarációjukban politikailag semlegesek, tevékenységük egyértelműen valamelyik politikai oldal értékrendje szerinti
  - deklarációjukban és tevékenységükben is politikailag elkötelezettek
- Típustól függetlenül a szervezetek többségét megviselik a történetek, **belső viták a (direkt vagy indirekt) politikai involvációval kapcsolatban**
- **Új önkéntesek: habár főleg politikai (ellenzéki) motiváltsággal azonosítják őket, ez nem általánosítható az önkéntesek egészére, többségüknek más motivációja van (szolidaritás; érintettség)** – külön interjú kutatás az önkéntesek motivációjáról
- az új szervezetek különösen kitétek a **külső politikai csábítóknak** → **belső politikai viták** (nincsenek kialakult rutinok arra, hogy kivel kooperálnak és kivel nem) → ezek a viták egyéni és szervezeti szinten is mozgásokhoz vezetnek

5. A médiahasználat intenzitása és profizmusa (közösségi média és sajtó)

- a közösségi média (Facebook) itt tapasztalt ereje Mo-on sosem látott mértékű és hatású (mind a menekültek, mind az őket segítő egyének és szervezetek szempontjából)
- A(z online) sajtó a szokásosnál is erősebb hatású, néha már eseményformáló szerepű
- a közösségi média és a sajtó használatának mikéntje és intenzitása:
  - erősen megosztó (szervezetek között és belül is),
  - példát is adnak egymásnak a médiahasználatról – az új szervezetek járnak az élen
  - szinte minden szereplő tudatosan használja (vagy nem használja) a médiát, egyes szereplőknek ez eleinte kontrollálható, később kevésbé, inkább önjáróvá vált
    - a kormány a saját csatornáin keresztül csak a saját álláspontját közvetítette
    - az új és régi civilek uralták a nagyobb internetes sajtóorgánumokat, az online és offline baloldali ellenzéki sajtót, a nagy kereskedelmi tévécsatornákat,
    - a nagy segítségnyújtó szervezetek eleinte nem jelentek meg a médiában, majd támadások miatt tudatosan fokozták médiajelenlétüket
    - a menekültek hangadói maguk is erősen építettek a médiajelenlétre (szeptembertől), egyes kiélezett helyzetekben követelték is (autópályás menet, Röszeke)

6. A szervezetek jövője, aktivizálhatósága, életképessége

Önkéntes szervezetek:

- Ami maradt:
  - a segítők egy része eleve aktív profi vagy önkéntes segítő (pl. szociális munkás)
  - erős szociális érzékenység
- Ami változott:
  - Tagság és adományozás: erősen megcsappan, mag megmarad, de a tervekhez képest elégtelen mértékben, folyamatos forrás- és önkénteshiány
  - Tevékenységbeli változás, típusok:
    - Nemzetközi fókusz: nemzetközi bejegyzett szervezetté alakul, ambiciózus nemzetközi menekültügyi projektek (MA)
    - Vegyes (nemzetközi és magyar) fókusz: menekültsegítés és helyi szegények rendszeres segítése (SEM)
    - Inkább a helyi (magyar) szegényeket segítik (Keleti Csoport)
    - A szervezet megszűnik, de tagság egy része folytatja (helyi szegények) (MigSzol Szeged)
    - A szervezet megszűnik, tagság csak informálisan tartja a kapcsolatot (kisebb MA-k)

Kisebb régi civilek és nagy segítség szervezetek:

- felkészülés a lehetséges további feladatokra a menekültügyben
- közben visszatértek eredeti tevékenységeikhez

Összegzés

Önkéntesek – miért most mozdultak meg?

- nem kellett a menekültek életének minden problémáját megoldani, csak gyors segítséget nyújtani;
- nem volt reménytelen a segítségre szoruló helyzet, csak tovább kellett segíteni őket az országon;
- egyszerre volt szolidaritási és politikai üzenete, személyesen lehetett választani ezek közül
- egyedisége volt a történetnek: „szép kaland volt éjjel kimenni babakocsit vinni az M1-esre”

„Más lett volna a helyzet, ha az derül ki, hogy mindenki itt akar maradni, és gondoskodni kell róluk, integrálni kell őket, nemcsak arról kell gondoskodni, hogy egy-két napig kapjanak enni, és sebeiket kötözzük be, aztán integetünk, amikor elmegy velük a vonat”.

(Segélyszervezet vezetője)

Köszönjük a figyelmet

bernat@tarki.hu

FÜGGELÉK

Interjúk listája típusonként a menekültválság idején segítő szervezetek vezetőivel és munkatársaival

- Interjúk típusok szerint (2015. október- 2016. január):
  - Fókuszcsoport új szervezetek aktív, vezető tagjaival: Budapest: 7 fő, Debrecen: 6 fő, Szeged: 8 fő
  - Egyéni interjúk önkéntes segítőkkal, szervezetek vezetőivel: 10 fő
  - Régi karitatív és egyházi segítőszervezetek: 5
  - Régi civil szervezetek vezetői: 4
  - nagy online újság rovatvezetője: 1
  - nemzetközi menekültszervezett korábbi munkatársa: 1

További információforrás:

- Nyilvános előadások, beszélgetések szervezetek vezetőivel (4 alkalom 2015. november – december)
  - Szervezetek Facebook oldalai
  - Online sajtó

Az önkéntesek összetétele

Benyomások az interjúk, média és a terep alapján (nem statisztika):

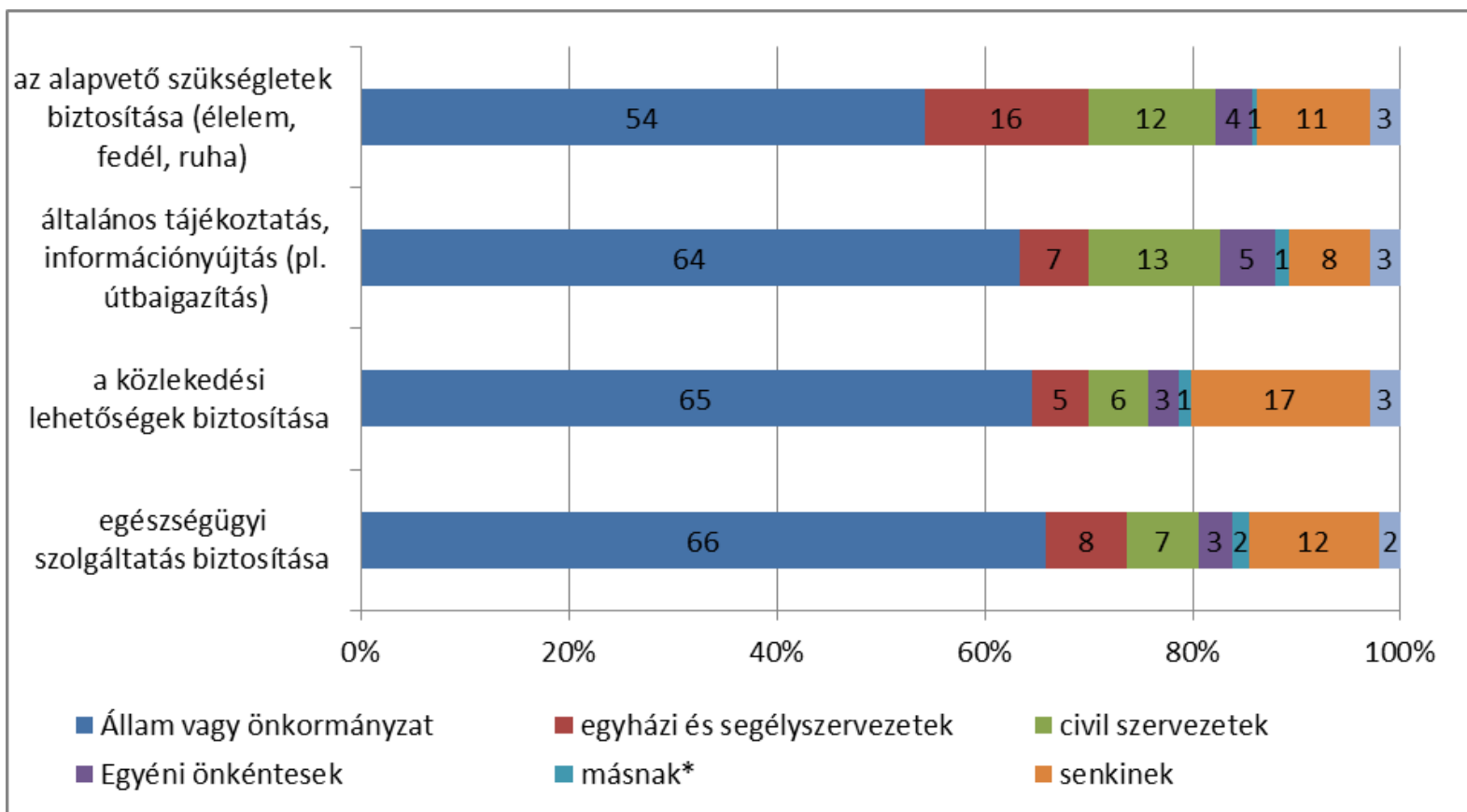
- **Kor:** Minden korosztály (a tinédzsertől a hatvanas nyugdíjasig)
- **Nem:** Nőtöbbség, de szinte minden korosztályban számottevő mértékben férfiak is (legkevesbé: idősebb férfiak) – de jellemzőbb a férfi vezető
- **Iskolázottság:** Általában iskolázottabbak
- **Anyagi helyzet:** Vegyesen jómódúak, közepes anyagi helyzetűek és maguk is szinte rászorulók
- **Nemzetiség, vallás:** Sok a Mo-on élő külföldi önkéntes: (1) a menekültek régióihoz személyesen vagy családon keresztül kötődők, muzulmán vallásúak, (2) Mo-on dolgozó, tanuló nyugati értelmiségiek
- **Családi státusz:** sok a gyerekes anyuka (ők terepre általában kevésbé mobilizálhatók)
- **Foglalkozás, aktivitás szerint:**
  - A nyári időszakban nagyon sok a diák (főleg egyetemisták, de középiskolások is)
  - Segítői és önkéntesi tapasztalat szerint: amatőr és „profi” segítők (segítőszakmában dolgozók stb.) egyaránt
  - A segítők egy része szaktudását, foglalkozását végzi önkéntesként is: szociális munkások, orvosok, pszichológusok, tolmácsok
  - Sok a nyugdíjas (nő)
- Az intenzívebb időszakokban önkéntes-túlkínálat (főleg Bp), részben a nagyon erős mozgósítás, részben pedig a „túl sokat” dolgozó önkéntesek miatt („függőség”) → kiegészítés

KINEK A FELADATA LENNE A MENEKÜLTSEGÍTÉS? – A LAKOSSÁG VÉLEMÉNYE AZ „IDEÁLIS” SEGÍTÉSRŐL

A Magyarországra érkező menekülők, menekültek ellátása különféle területeken zajlik. Ön szerint leginkább kinek a feladata...?

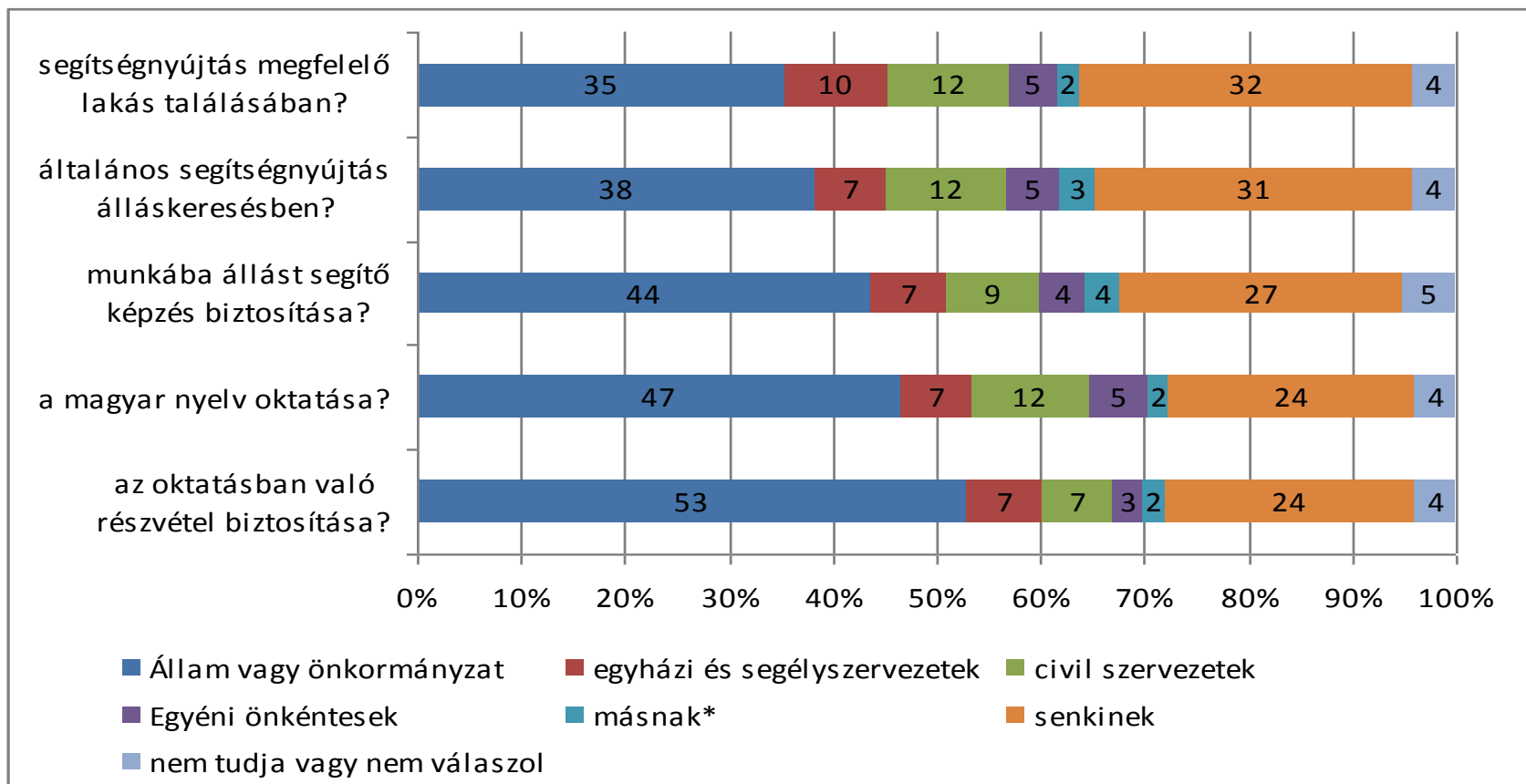

* Ez a válaszlehetőség nem szerepelt a válaszlapon

N=1003

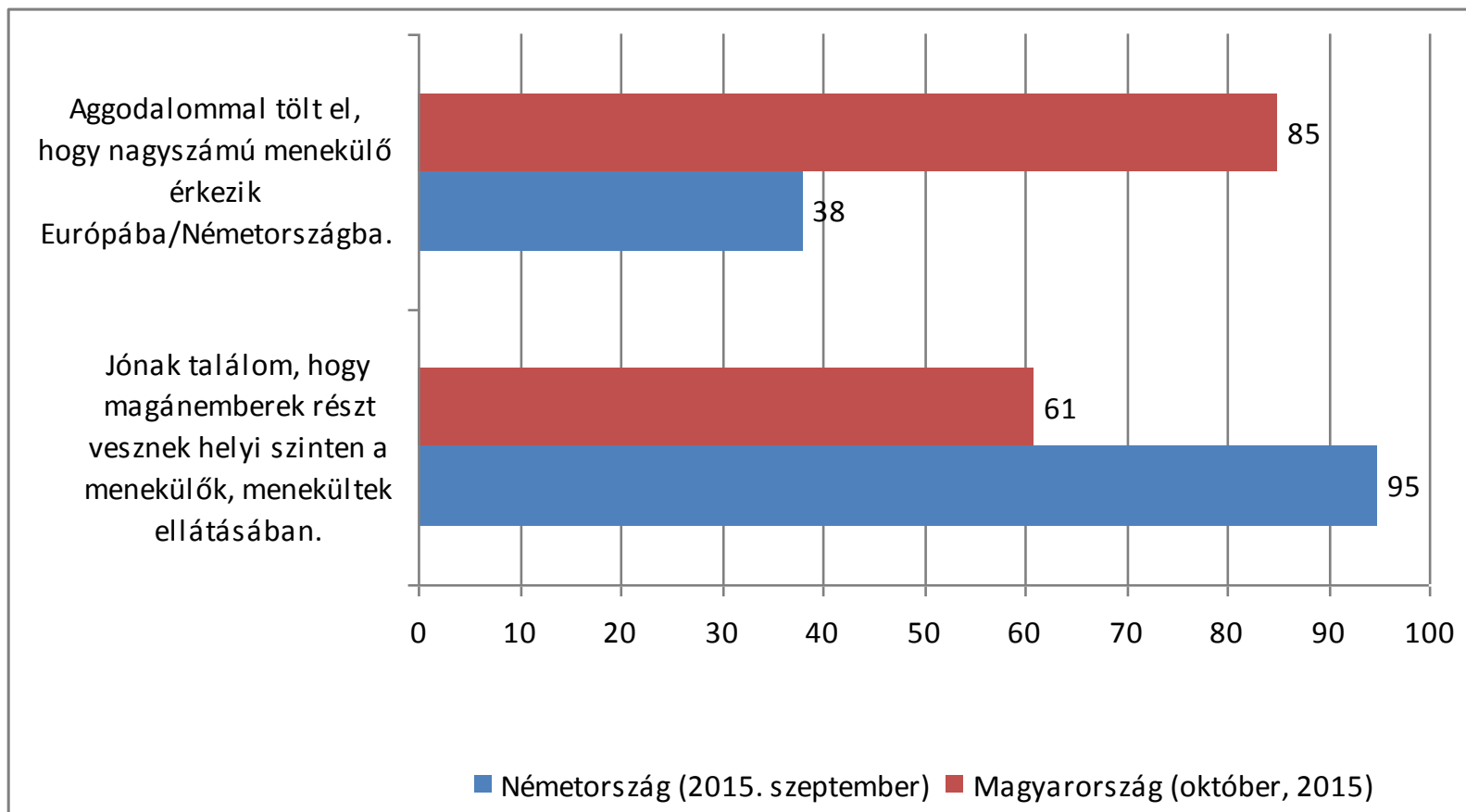
A Magyarországon elismert menekültek illetve az itt letelepedő bevándorlók ellátása is különféle területeken zajlik. Ön szerint leginkább kinek a feladata...?

* Ez a válaszlehetőség nem szerepelt a válaszlapon

N=1003

Menekültekkel kapcsolatos vélemények Magyarországon és Németországban (az inkább vagy teljesen egyetértők aránya százalékban)

A FACEBOOK EREJE

A közösségi média ereje a Migration Aid (MA) példáján keresztül

MA nyílt főoldal: **592 poszt** 2015. 06. 25. és 10. 30. között, átlagosan napi: 4,7 poszt

Az 5 legnépszerűbb poszt a MA nyilvános oldalán

1.	09. 05.	KÖSZÖNET mindenkinek, aki velünk együtt az emberség érvényesülésén dolgozott.	Fotó, szöveg	4722	156	1455
2.	09. 21.	Miniszterelnöki nyilatkozat - állásfoglalás: a MA nem kapott állami támogatást	szöveg	2419	137	1473
3.	09.04.	Pillanatképek a tegnap megnyílt Verseny utcai raktárunkból	fotó	2227	55	227
4.	09.05.	Bicskén a helyzet normalizálódott .	szöveg	2050	40	207
5.	09.12.	Born into a better world	fotó	1932	60	94

Migration Aid nyilvános Facebook csoport: 1. helyezett poszt képe

Migration Aid nyilvános Facebook csoport: 3. helyezett poszt képe

Migration Aid nyilvános Facebook csoport: 5. helyezett poszt képe

